

Við treystiligari gongu nærkast...

– Avtalan við danir er gott stig fram á leiðina, men nú er ikki at sita ov leingi og renna møðina ella njóta sólina. Enn er langt niðan á røðina, men gøtan er ikki longur huld í mjørka og támi, tí røðin hómost heilt har uppi. Men um einstakir fjalmenn halda, at teir kunnu koma niðaná í einum lopi, so koma vit ikki stórt longri, segði Jóannes Eidesgaard m. a. undir 1. viðgerð av málinum á tingi mikudagin

Harra formaður.

Lat meg byrja hesa framsøgurðu um avtalu frá 10. juni 1998 millum landsstýrið og donsku ríkisstjórnina við at bóða frá, at í Javnaðarflokkin fer at atkvæða fyri avtaluni, sum er eitt greitt svar upp á nógvar óloystar spurningar í føroyska samfelagnum.

Høvudspartarnir í avtaluni eru bankamálið, skuldarspurningurin og ríkisstuðulin. Hesir mugu nú sigast at vera endaliga avgreiddir, og tað í sjálvum sær, at mál verða avgreidd, er positivt. Og kunnu tey so haraftíð eisini fáa eina góða loysn, so er tað sjálvsagt uppaftur betri. Tað hevur leingi ligið í luftini, at ríkisstuðulin skuldi avgreiðast, í bæði føroyska og danska figgjarlógini fyri 1999 eru í gerð, og skuldarsprungingurin skuldi eisini hava verið avgreiddur fyri rúmari tíð síðan, og bankamálið kundi havt funnið eina loysn longu síðan einaferð í februar mánaða.

Men ymskifti er komið í vegin so sum fólkatingsval, lótingsval og seinfrøyr føroysk fyrireiking. Tað skal sigast lógmanni til heiðurs, at hann so skjótt eftir skipan av landsstýri fekk hetta frá hondini.

Veruligi upphæddir telja

Nú hava nógvar upphæddir verið nevndar í samband við hesa avtalu. Upphæddir, sum frá tí minstu til ta størstu fevna um fleiri milliardir. Ovfarakæðið skal sjálvsagt hava sitt, men tað sum telur eru tær veruligi upphæddirnar. Skuldin er avskrivað við 900 mió. kr. Vit hava fingið fryst aðrar 500 mió. kr. rentu og avdráttarfrítt, og skulu hesar avskrivast um 20 ár, um ongarn oljuinntøkur verða. Vónandi verður tað ikki so, at henda upphædd verður avskrivað. Harumframt hevur Framtaksgrunnurin, sum landsstýrið nú einsamalt varðar av, fingið konverta 99 mió. kr. í donskum ríkisláni til innstokskapital.

Verður hetta tikið saman, t.v.s. tær 900 mió. kr., rentuverðið í dag av teimum 500 mió. kr. t.e. uml. 300 mió. kr., rentuverðið í dag, sum er undir marknaðarrentuni t.e. uml. 100 mió. kr. saman við Framtaksgrunninum, so gevur tað eina upphædd, sum er uml. 1,4 mia. kr.

Hetta er fyri meg at siggja tann mest ítøkiliga upphæddin at arbeiða víðari við.

Men so eru tað teir, sum siga, at um vit hildu áfram at gjalda avdráttir upp á tær 5,

4 mia. kr., sum skuldin tá var, við uml. 7% í rentu í 20 ár og seta hetta í mun til restskuldina í dag upp á 4 mia. kr. við 5% fastari rentu í 20 ár, so er sparingin 2,1 mia. kr.

Figgjarligi parturin góður

Uppaftur aðrir leggja so aftrat tað, sum Føroya Banki er verður, hóast vit frammanundan áttu hann, og eisini vírdið á Realinum, sum vit heldur ikki hava fingið frá donum og náa so til uppaftur størri upphæddir.

Men halda vit okkum til tey faktisku töluni, so er figgjarligi parturin av hesi avtalu sera góður. Vit hava nú og í 20 ár fram fingið at vita, hvussu nógv ríkisskuldin tyngir okkara figgjarlóg. Og her er sjálvsagt vert at leggja stóran dent á, at rentan er fóst, og nývan fer rentustøðið at minka uppaftur meira heldur tvørturimóti. Og hetta er framúr positivt.

Hetta gevur landsstýri og lótingi betur møguleikar fyri at leggja framtíðarætlanir fyri føroyskan búskap til rættis. Var henda láninskuld ein tikkandi bomba undir føroyskum búskapi, so er hon tað ikki longur, um vit væl at merkja ikki upparbeðið nýggjar stórar lánsupphæddir.

Eftir at avtalan varð undirskrivað, gjørdi eg vart við mína stóðu í uttanlandsnevndini til spurningin um at samantvinna bankamálið og skuldarspurningin. Sum allir hinir limirnir í tí nevndini, sum frá lótinginum luttók í fyrireikingunum av bankamálinum, so havi eg hildið fast við, at rættast var, at samráðast um bankamálið særskilt og skuldina særskilt. Hetta var lótingsnevndin sera samd um, og onginn var heitari talsmaður fyri hesum enn nývaldið lótingsformaðurin.

Hvørki Lyksetoft ella Kallsberg hava rætt

Men eftir at Lyksetoft hevði vitjað Tinganes í nakrar tímar, so var stóðan knappliga tann, at eitt samt landsstýrið tók undir við donsku ætlanini um at samantvinna bæði málini. Hvat Lyksetoft hevur lýtt í oyra á lógmanni, vita vit onnur ikki, men vit kunnu gita, at hann hevur sagt, at vit hansara uppskoti um at samráðast um alt undir einum, fóru vit at fáa meira heimafurt við. Og hetta er væl saktans einasta grundgeving fyri tí kúðving, sum hendi. Men kanska víðgerðin í dag fer at upplýsa okkum um okkurt, vit ikki enn vita um. Enn minni fáa vit heldur

at vita, um hin loysnin hevði givið tað sama, so tað er burtur við at brúka tíð upp á tað.

Kunnu tulka sum teir vilja

Eg haldi, at avtalan sum politisk skjál er genial. Hon gevur dønum møguleikan fyri at gera eina tulkning, sum teir hava brúkt fyri í Danmark, meðan hon samstundis gevur landsstýrinum møguleikar til beint ta mótsatta tulkningina, sum vit hava brúkt fyri her í Føroyum. Vit hoyrdu øll forsetismálaráðharran í Sví sigi, at „vi har forhandlet en heldhed“, og tiskil kundi hann ikki siga, hvar pengarnir stáa frá. Men teir høvdu eitt greitt mandat frá Fólkatínginum frá januar mánaða, sum segði, at teir skuldu „genforhandle den samlede gældsafvikling, så den sker i et rimeligt forhold til færøsk økonomisk bærekraft“. Men í hesum mandati stendur ikki eitt orð um, at stjórnin skal endurgjalda landsstýrinum nakað í bankamálinum. Tí er sjónarmiðið í Danmark, at pengarnir eru látnir sum skuldareftirgeving til Føroya. Og hetta høvdu teir heimild til, og við hesum fer einki av teimum í bankamálinum. Kunnu vit liva við tí, so kunnu teir uppaftur betur.

So møguleiga endurgjaldið í bankamálinum frá danskari síðu liggir í tí, sum eitt rættarmál við DDB ella ein semja við teir, kann geva.

Í Føroyum verður sagt tað mátsatta. Vit høvdu bert krav ímóti dønum í bankamálinum, og tiskil er øll upphæddin stáandi frá bankamálinum. Hetta er sjálvandi ikki rætt, og tað stendur beinleiðis í avtaluni í parti 2, at figgjarliga loysnin er ein skuldaravtala og eitt endurgjald. Men hvat er hvat, tað mugu vit sjálvi velja.

Líkt er til, at nakað av orðaskifti verður um júst henda partin, tá Fólkatíngið í komandi viku fer undir sokallaðu Færø-debattina. Men eitt er tó vist, og tað er, at hvørki Anfinn Kallsberg ella Mogens Lyksetoft hava rætt, at teir hvør í sínum lagi siga, at alt er endurgjaldt fyri bankan ella alt er skuldareftirgeving.

Her havi eg framfórt, at vit føroyingar áttu at kunna kravt at fingið at vita upp á oyra, hvussu nógv bankamálið varð takserað til. Hetta mál hevur fylt okkara gerandisdag nú í meira enn fimm ár, so ein endalig uppgærd hevði verið særkommin, men hon kom so ikki.

Eisini hevur tað týðning fyri okkara umdømi millum

danir, at pengarnir ikki bara eru skuldareftirgeving fyri at vit, soleiðis sum sagt verður í onkrum donskum fjølmiðli, aftur kunnu fara upp í ringin um gullkálvin, men at pengarnir vóru ein endalig og rættvís uppgærd og uppreisn til føroyska fólkið. Hetta hevur, so logið tað kann ljóða, tað, tað verður sagt av einu javnaðarmanni, nakað við okkara stoltleika sum tjóð at gera. Men ivaleyst hava m.a. tjóðveldismenn aðrar definitionir av stoltleika.

Í parti 1 í avtaluni stendur okkurt soljóandi nakað styt: „I betragtning af, at Regeringens og Landsrets samtykke af aktiebyttet har været baseret på urigtige forudsætninger er der enighed om, at med denne aftale kompenseres Færøerne herfor.“ Hetta er eftir mínum tykki ein sannleiki við rættliga stórum modifikationum. Sjálvandi vóru stjórnin og landsstýrið ikki eins fyr í 1993, hvat upplýsingum viðvaktu. Tað er væl eingin ivi um tað. Tað vóru teir og ongir aðrir, sum trýstu landsstýrið í byrjanina av 1993.

Harra formaður.

Vit vóru møg, sum vóru rættliga spent, hvussu spurningurin um ríkisstuðulin fór at enda. Mong hugsaðu sum so, at skuldi orðabraskið frá valstríðnum takast fyri fult, so var ventandi, at ríkisstuðulin í minsta lagi fór niður í eina helvt. Men tibeit er valúrsum av, og menn hava innsett, at búskaparlíga realitetir siga nakað annað. Avtalan um, at blokkin fer úr 922,6 mió. kr. og upp í 932 mió. kr., og at henda avtala er galdandi í try ár, er skilagóð.

Sakni búskaparlíga loysnina

Tað er væl eingin við síni fullu fimm, sum heldur, at tað býr meira sjálvstýri í einum hálváraðum blokki, um einki annað verður sett í staðin sum t.d. øktar egnar inntøkur.

Og í øllum hesum fullveldistosi, sum er frammi, sakni eg avgjørt, hvar búskaparlíga loysnin liggur. Um hon ikki bert skal byggja á danska vælvild við skiftistuduli og øðrum studuli, so biða vit mong spent eftir, hvussu føroyska samfelagið mennir seg til ein búskap uttan ríkisstuðul og uttan minkandi vælvild. Ella fer formaðurin í okkara búskaparráðið rætt, tá hann spár eitt reallønartall? Hvar eru ætlanir um eina vinnustrategi, sum gera Føroyar sjálvfíggiðar uttan hjálp úr Danmark. Tað er hana vit biða eftir.

Og so nyttar lítið at ferðast

Jóannes Eidesgaard, formaður í uttanlandsnevndini

runt sum Gandhi á sinni við einum rokki og einari geit, hesaferð kanska við einum fjarðasnøri og einum haka og sannføra allar aðrar um, hvussu vit skipa okkara „suverena“ land figgjarliga, uttan at geva okkum svarið.

Annars eru orðingarnar hjá Tjóðveldisflokkinum í parti 9 vónandi ikki annað enn ein kunning til stjórnina, um hvørjar ætlanir landsstýrið og samgongan hava um einar suverena Føroyar. Eg vænti, at Føroya Lóting eigur fyrsta leik.

Viðbrekin búskapur

Harra formaður. Figgjarmálaráðharrin hevur upplýst, at yvirsktið í fjór var upp á 150 mió. kr., og at av hesum stáðu 134 mió. kr. frá Føroya Banka, og at eitt framrøknat yvirsktið fyri 1998 gevur uml. 171 mió. kr. So hóast vit sleppa eitt sindur lættari komandi ár, so hava vit framvegis ein sera viðbreknan búskap, sum ikki tolir serliga nógv hóttafall, aðrenn yvirsktið er vent til eitt hall.

Og hesi bæði árin hava verið framúr góð til fiskiskap, so her krevst skil og fastleiki. Men harumframt krevst nýhugan, so vit fáa økt inntøkur til hetta samfelagið munandi, og tí er tað, vit mugu í gongd við eina langsigtaða vinnustrategi, sum økir inntøkur landskassans.

Vit kenna kongstankan hjá Fólklókkinum um eina generella lønarlækking, men hvat sigur vinstravongurin í Tjóðveldisflokkinum? Hvat er tykkara boð?

Vit vita, at nógvar fløgur ligga á láni, vit vita, at almannaveitingarnar eru afturúrsgildar, og samgongan ætlar sambært samgonguskjalinum at fremja fleiri skattalækkingar, so ta rásarim, sum henda avtala gevur, kann lættliga fáa bein at ganga á.

Og vert er at leggja til merkis, at møguligt hall mugu vit sjálvi figgja við lánøkku. Hetta verður ikki sagt fyri at mála ein ávisan persón upp á vegg, men bert fyri at undirstríka, at okkara búskapur er sera sárbarur.

Harra formaður. Tað er eitt ómetliga stórt aktiv fyri hesa avtalu, at allar tær bindingarnar, sum komu í 1992 og 1993 nú eru burtur. Bindingar, sum komu, tí vit

høvdu eina stjórn, sum lítið og einki innlit hevði í føroysk viðurskipt. Tibeit sær sama stjórn í dag, at hesin hjálandapolitikkurin ikki kundi halda áfram. Í 1993 varð tingast um hvønn bygdaskúla, smáu sjúkrahúsini, valskipanina, Atlantic Airways, hvørja havn og hvørt berghol, og hvørt kilo av fiski skuldi góðkennast í forsetismálaráðnum, so tað má sigast, at tað er gleðiligt, at tað nú er vent í hóluni. Men prísir fyri henda politikk hava vit góðgildið, og tað serliga Føroya Javnaðarflokkur. Tá var tað hugstoytandi, men í dag kennist tað sum ein lætti at verða loystir úr hesum hatti, sum vit tá lógu niðurbundnir við.

Eisini gevur hetta okkum sjálvum møguleikarnar aftur til sjálvir at skipa fyri á flestøllum økjum. Og í hesum fegnast vit sanniliga, tí hetta er ein fortreyt fyri viðari menning av hesum samfelagnum. Men við hesum fralsi fylgir eisini ein ábyrgd, og hana vóni eg, at vit eru búnir at taka á okkum.

Vit kunnu vónandi gera orðini hjá Skak Nielsen til skammar, men tað krevur á-ræði og fastleika. Og henda mugu vit hava, ikki tí, at aðrir krevja tað av okkum, men tí vit skylda okkum sjálvum og okkara eftirkomarum tað.

Harra formaður.

Uttan at taka nakað frá landsstýrinum í hennara hepnu hond í hesum samráðingum, so var tíðin komin til hesa uppgærd. Jørðin var tað, og tíðin búgvin. Lat okkum vóna, at henda avtala kann verða eitt grundarlag, sum vit kunnu byggja víðari á, og at teir møguleikar, sum nú ligga opnir fyri okkum, verða brúktir til frama fyri land og fólk.

Hetta er gott stig fram á leiðina, men nú er ikki at sita ov leingi og renna møðina ella nýta sólina. Enn er langt niðan á røðina, men gøtan er ikki longur huld í mjørka og támi, tí røðin hómost heilt har uppi. Men um einstakir fjalmenn halda, at teir kunnu koma niðaná í einum lopi, so koma vit ikki stórt longri. Men við treystiligari gongu nærkast.

Takk fyri.

Jóannes Eidesgaard,
lótingsmaður